

* * *

**Рецензія на монографію
Гончаренко О.М., Куницький М.П., Лисенко О.Є.
“СИСТЕМА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО УПРАВЛІННЯ
НА ТЕРИТОРІЇ РАЙХСКОМІСАРІАТУ “УКРАЇНА”
ТА “ВІЙСЬКОВОЇ ЗОНИ”**

В інституті історії України НАН України вийшла друком праця Гончаренко О.М., Куницький М.П., Лисенко О.Є. Система органів місцевого управління на території райхскомісаріату “Україна” та “військової зони”. 1941-1944 рр. / НАН України. Ін-т історії України. - К., 2014. - 151 с., в якій розглянуто ряд питань, пов’язаних з окупаційним режимом в Україні у роки Другої світової війни. З її змістом можна ознайомитися на сайті вказаного інституту (<http://www.history.org.ua/?libid=9669>). Метою дослідження “є з’ясування сутності та особливостей гітлерівського “нового порядку”, встановленого на теренах РКУ та військової зони окупації” (с. 5). Після короткого огляду історіографії проблеми, автори зазначають, що у вітчизняній і зарубіжній історіографії відсутнє спеціальне дослідження, присвячене місцевим органам управління на окупованій території України в 1941-1944 рр. (с. 8).

Розділ перший “Плани нацистського керівництва у сфері налагодження системи управління майбутніми окупованими теренами України” слушно побудований на широкому документальному матеріалі, який однак не є чимось новим і широко використовувався дослідниками окупаційного режиму в Україні й раніше. Зокрема, детально представлені трансформація поглядів А. Гітлера напередодні та на самому початку радянсько-німецького протистояння, підходи А. Розенберга й інших керівників Німеччини щодо “українського питання”, схарактеризовано інструкції німецьким керівникам на місцях (с. 9-16).

Левову частку роботи займає другий розділ “Управлінська система РКУ”, який містить такі підрозділи: “Функціонування німецьких органів влади”, “Нормативно-правове забезпечення діяльності органів влади РКУ”, “Органи місцевого управління РКУ”, “Судова система РКУ”, “Поліційні формування РКУ”. Матеріал побудований із залученням значного комплексу документів з центральних й місцевих архівів України, але при цьому досить слабо використані напрацювання сучасної вітчизняної історіографії. Наприклад, при характеристиці поліційних формувань є одне посилання на статтю І. Дерейка, хоча його напрацювання з даної проблематики значно ширші, включаючи кандидатську дисертацію. Те ж стосується і правових аспектів окупаційного режиму, наприклад, роботи П. Рекотова.

У третьому розділі “Порядок управління у зоні військової адміністрації” стисло розкрито поняття “військова зона”, показано процес її формування, пов’язаний з просуванням вермахту у глиб території України та передачею тилових районів під управління цивільної адміністрації; порядок формування, компетенція й окремі аспекти діяльності управлінських структур з представників місцевого населення обласного рівня, побудований переважно на матеріалах з областей Правобережної України - Кіровоградської,

Вінницької, Рівненської. При цьому вказано: *“На територіях на схід від Дніпра відомостей про діяльність обласних управ майже не збереглося”* (с. 102). Діяльність районних і сільських управ схарактеризовано із залученням документальної бази й областей Лівобережжя.

У підсумку автори роблять висновок, що через ідеологічні мотиви *“керівництво Третього Райху створило вкрай неефективну управлінську систему, яка характеризувалася наявністю внутрішніх протиріч та дестабілізуючих факторів й могла функціонувати завдяки репресивно-каральним заходам та позасудовим методам впливу на місцевий соціум”* (с. 138).

Слід зазначити й певні, на наш погляд, суттєві недоліки даної роботи. Так, автори не дали чіткого визначення поняттю *“військова зона”*, зазначеному у її назві. Під ним вони розуміють *“оперативний тил Вермахту, глибина якого постійно обмежувалася в міру просування в глиб СРСР шляхом передачі зайнятих теренів до компетенції цивільної адміністрації”*, а також *“території 5 областей - Чернігівської, Сумської, Харківської, Сталінської та Ворошиловградської, що упродовж усієї окупації перебувала під управлінням військового командування”* (с. 89). Поряд з цим в тексті вживаються поняття *“зона військової адміністрації”* (“Зміст” с. 3), *“зона військової окупації”* (с. 115), *“військове управління”* (с. 123). Це призводить до певних неточностей, оскільки у першому значенні під терміном *“військова зона”* слід розуміти усю територію СРСР, яка перебувала під управлінням вермахту, від Балтики до Чорного й Азовського морів й Кавказу. Наприклад, В. Косик в монографії *“Україна і Німеччина у Другій світовій війні”* наводить мапу (с. 629), на якій ця територія позначена під назвою *“Німецька військова адміністрація”*. Для позначення ж п’яти північних і східних областей України, які протягом усього періоду окупації не входили до РКУ, на наш погляд, слід вживати термін *“військова зона України”*. До речі, окрема проблема - Крим.

Певні питання викликає оформлення посилань. Так, посилання *“386”* виглядає наступним чином: *“Нестеренко В.А. – Назв. праця. - С.41-44”*, хоча перед цим відсутні відомості, що це за праця. В огляді історіографії згадана дисертація (с. 7), однак данні про неї відсутні. У зв’язку з цим виникають питання щодо використання тексту вказаного дисертаційного дослідження (Нестеренко В.А. Окупаційний режим у військовій зоні України в 1941-1943 рр. (адміністративний, економічний та соціокультурний аспекти) [Текст] / В.А. Нестеренко: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01: історія України. - К.: Інститут історії України НАН України, 2005. - 307 с. - Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/32352/1/Nesterenko%20-%20dysertatsiya.pdf>). Наприклад, якщо порівняти текст рецензованої роботи з текстом вказаної дисертації (с. 89 роботи і с. 34 дисертації, с. 123-125 і с. 35-37), то можна побачити не лише змістовну схожість.

В цілому ж рецензована робота є певним внеском у дослідження проблематики окупаційного режиму в Україні, й, на наш погляд, стимулюватиме подальші наукові пошуки.

*Кандидат історичних наук, доцент
кафедри історії та теорії держави і права
Сумського державного університету*

Нестеренко В.А.